

Elhunyt Mayer István

2020. január 11-én meghalt Mayer István kvantumkémikus.

A 40-es évek elején született, nehéz időkben. Édesapját elvesztvén édesanyja és nagynénje nevelte, mégpedig szigorú szellemi munkára, kemény tanulásra. Az elvetett mag kicsírázott: Mayer Istvánból igazi szellemi óriás vált.

Egyetemi tanulmányait Harkovban végezte rádiófizikus szakon. Diplomázóként egy kristály ESR-spektrumának orientációs átlagolását kellett elvégeznie, ami elliptikus integrálokra vezető nehéz matematikai feladat. Ehelyett porrá törte a kristályt, és felvette a már izotrop spektrumot...

Magyarországra visszajövén a KKKI ESR-csoportjába került, majd hamarosan Ladić János elméleti csoportjába igazolt át, ahol igen hamar komoly eredményeket mutatott fel. Egy ilyen korai eredmény a következő. Azt a feladatot kapta, hogy bővítsé kvantumkémiai tudását. Egyik nap jelezte, hogy szerinte a Hartree-Fock-módszer tankönyvi levezetése hibás.

- Mi a baj vele? – kérdezte a főnöke.
- Csak az, hogy a pályák ortogonalitását nem szabad kihasználni a levezetés során, pedig mindenki abból az energiaformulából indul ki, ami csak ortogonális pályákra érvényes!
- Akkor csinálj jobbat! – így Ladić. Mert azt mindenki tudta, hogy a végeredmény persze jó.

És Mayer István megtette, és publikálta is angolul. Nem a standard úton járt, ami a nemortogonális energiaképletből indult volna ki, hanem egy frappánsan egyszerűbb úton: a variációs elvből megkapta a Brillouin-tételt, majd abból a Hartree-Fock-egyenleteket... Utána kimutatta, hogy a tankönyvi levezetés azért ad jó eredményt, mert a hibás funkcionálnak véletlenül ugyanott van a minimuma.

Következő nagy horderejű eredménye a spin-projektált UHF-egyenletek levezetése volt, amit nyaralásra utazva a vonaton hajtott végre. Erre P-O. Löwdin, a Nobel-díj Bizottság tagja azonnal felfigyelt, hiszen egy fejezetet zárt le a kvantumkémiaiában. Barátság és tudományos együttműködés alakult ki köztük.

Karrierje második felében a kvantumkémiai hullámfüggvények interpretálásával foglalkozott. Bevezette a vegyérték- és a kötésrend-indexeket (ezeket a játszótéren vetette papírra, míg gyerekeire vigyázott). Ezek a korábban intuitív fogalmak most szigorúan származtathatók lettek bonyolult hullámfüggvényekből is. Új eljárást adott a báziskiterjesztési hiba figyelembevételére, és megalkotta az „effektív minimális bázis” fogalmát.

Mayer István minden sikere mellett tökéletesen tisztában volt korlátaival is. Tudta, hogy figyelme (matematikai levezetéseket kivéve) szétszórt. Ezért azután nem vezetett autót, nem volt jogosítványa sem.

A fenti és sok más itt nem részletezett eredmény következtében vagy 200 publikációjára mintegy 6000 független idézetet kapott, h-indexe 41. Külön érdemes kiemelni magyar és angol nyelvű monográfiáit, amelyeken kvantumkémikusok generációi nevelkedtek.

Mayer István fizikusi végzettséggel, fizikusi szemlélettel, kémikuskörökben, kémiai problémák megoldásával foglalkozott. Olyan tekintélyt szerzett magának, hogy a nyugdíjba vonulása előtti években főigazgatója kijelentette: „István az egyetlen az Intézetben, aki azt kutat, amit akar...”

Nagyon fog nekünk hiányozni. *Requiescat in pacem.*

Surján Péter

Elhunyt Sallay Péter egyetemi magántanár

2019. december 26-án, életének 78. évében eltávozott közülünk Sallay Péter, aki 1965-ben szerzett vegyészmérnöki oklevelet a Budapesti Műszaki Egyetem Vegyészmérnöki Karán. A BME Szerves Kémiai Technológia Tanszék elsőgenerációs oktatóihoz tartozott, ugyanis Csűrös Zoltán akadémikus idején lett a tanszék munkatársa. Végigjárta a ranglétrát, sokáig volt adjunktus, majd Tőke profesz-

szor tanszékvezetése alatt, '88-ban lett docens, és egyben az „Alapfolyamatok” részleg vezetője. Oktatói feladata a „Szerves vegyipari alapfolyamatok” c. tárgyhoz kapcsolódott. Kiscsoportos foglalkozásokat és laborfeladatokat vezetett. Jelentős szerepe volt a feladatok fejlesztésében, amirehhez kiemelt tehetsége volt. Hosszú éveken át adta elő a tanszék akkor fő, minden hallgatónak szóló tárgyát, a „Szerves vegyipari alapfolyamatok” c. kurzust. Kutatási területe a cellulóz és tulajdonságainak módosításához, valamint a tenzidekhez és az etoxilezéshez kapcsolódott. Eredményei 138 közleményben manifesztálódtak. Nagyon megviselte, hogy a munkahelyi hierarchia miatt nem nyújthatta be a nagydoktori értekezését.

Sallay Péter személyében egy kiváló kollégától búcsúzunk. Soha nem bántott senkit, kellemes, melegszívű társasági ember volt. Mindig büszkén mutatta unokái fényképét. Pedig az élet nem kényeztetette el. 30-as éveinek elején derült ki, hogy cukorbeteg, ez a kereszt egész életében elkísérte, sőt volt egy súlyosabb periódusa is a betegségének, amikor a járása is veszélybe került. Aztán tragikus hirtelenséggel elveszítette feleségét. Nagyon megviselte, hogy '97-ben, 55 évesen a felettesei a Bokros-csomag kapcsán kényszernyugdíjazták. Kompenzálásként egyetemi magántanári kinevezést kaphatott. Nyugdíjasként is sokáig naponta bejárt a tanszékre, amíg tudott. Mindig lehetett hozzá fordulni. Tucatnyi, e sorok írójával közösen írt cikke jelent meg az MKL-ben. Az utóbbi öt éven elmaradozott, hiszen mozgásában korlátozva volt. Néha telefonon beszélünk, de érezhetően nem volt már a topon. Az utóbbi két évben a BME-n tanuló unokája szolgált hírekkel a tanár úrról, de ezek nem voltak megnyugtatóak. A karácsonyi ünnepkör során pihenhetett meg végleg és tette le keresztjét.

Professzor úr, kedves barátunk Péter – vagy ahogy hívtunk – Maci, nyugodj békében!

Keglevich György

Posztumusz születésnap

A Műegyetem Szerves Kémia és Technológia Tanszéke bensőséges ünnepségen emlékezett meg a tanszék vezetőjéről, Kossuth-díjas *Rusznák István* születésének 100. évfordulójáról. Rusznák professzor tavaly hunyt el, és még együtt tervezték ezt a születésnap ünnepséget. Öt évvel ezelőtti köszöntésén így fogalmazott: „Fiatalon döböntem rá, hogy minden egyes nappal az életem is rövidül, és egyre több múlik el. Hogyan lehetne ezeket a napokat a lehető leghasznosabban eltölteni, hogy a családomnak is, a környezetemnek is megfeleljek, és magam is egy pi-